Risicofactoren verbonden aan het politietoezicht op personen die van hun vrijheid zijn beroofd

Vast Comité van Toezicht op de politiediensten

Toezichtsonderzoek

Luchtfoto: WIM ROBBERECHTS & Co
Bron: Kamer van volksvertegenwoordigers, foto gerealiseerd met medewerking van de Directie Luchtsteun van de federale politie.

INHOUD

1. INLEIDING 1

2. ONDERZOEKSDOELSTELLINGEN 2

3. REGELGEVEND KADER 3

4. ONDERZOEKSVRAGEN EN -METHODOLOGIE 4

4.1 Onderzoeksvragen 4

4.2 Individuele gesprekken en focusgroepen 5

4.3 Selectie van de politiezones/diensten 6

5. ANALYSE 6

5.1 Veel personeel betrokken bij de opvang van personen die van hun vrijheid zijn beroofd 7

5.2 Kwetsbare personen 11

5.3 (al dan niet) Gesystematiseerd medisch onderzoek, recht op medische bijstand en de kwestie van medicijnen 12

5.4 Vragen in verband met het vervoer of de overbrenging van personen die van hun vrijheid zijn beroofd 14

5.5 Rol van het middenkader 16

5.6 Technische ondersteuning: kansen en mogelijke tekortkomingen 17

6. CONCLUSIES 19

SYNTHESE VAN DE GEÏDENTIFICEERDE RISICO'S EN AANBEVELING 22

LIJST MET AFKORTINGEN 24

1. Inleiding

1. Sinds vele jaren besteedt het Comité P aandacht aan incidenten die zich voordoen terwijl personen onder politietoezicht staan, ongeacht hun oorzaken en soms fatale afloop. Deze incidenten vinden plaats in een context van bestuurlijke en/of gerechtelijke vrijheidsberovingen.

2. Het thema 'vrijheidsberoving' is regelmatig aan bod gekomen via verscheidene specifieke onderzoeken, jaarverslagen en klachtafhandelingen, met aanbevelingen gericht op het verbeteren van de politiepraktijken om de eerbiediging van de rechten te garanderen en de risico's verbonden aan vrijheidsberovingen te minimaliseren.

3. Er kan ook een link worden gelegd met het OPCAT-mechanisme (Facultatief Protocol bij het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing), dat tot doel heeft foltering en mishandeling te voorkomen door nationale en internationale systemen op te zetten die toezicht houden op opsluitingsplaatsen en in België wordt uitgerold onder coördinatie van het Federaal Instituut voor de bescherming en de bevordering van de rechten van de mens (FIRM). Verdragsluitende Staten moeten een nationaal preventiemechanisme (NPM) oprichten, bestaande uit onafhankelijke instanties die instaan voor het regelmatig inspecteren van deze plaatsen, met inbegrip van politiecellen, gevangenissen en detentiecentra, om de eerbiediging van de mensenrechten te garanderen.

4. Als extern en onafhankelijk orgaan voor het toezicht op de politiediensten zal het Comité P als gespecialiseerde wettelijke instantie een belangrijke partner van dit mechanisme worden.

Voorbeelden van onderzoeken die in dit verband werden gevoerd:

- Thematisch onderzoek - De kennisgeving van rechten in het kader van vrijheidsberovingen in opsluitingsplaatsen van de politie en de toepassing van het recht op medische bijstand en het recht op een maaltijd in dat kader (publicatie www.comitep.be – 2019);
- Thematisch onderzoek - De controle en opsluiting van transmigranten door de politie naar aanleiding van grootschalige bestuurlijke aanhoudingen (publicatie www.comitep.be – 2019);
- Bundeling van klachten "Voornaamste aanbevelingen n.a.v. de gebeurtenis van bestuurlijke politie 'LA BOUM 2' te Brussel op 1 mei 2021" (publicatie www.comitep.be – 2022);
- Bundeling van klachten "Voornaamste aanbevelingen n.a.v. diverse manifestaties Black Lives Matter en Extinction Rebellion" (publicatie www.comitep.be – 2022);
- Opvolgingsonderzoek "Overzicht van de aanbevelingen die betrekking hebben op de actiemogelijkheden vanuit het federaal Parlement voor de periode 2011-2020" (publicatie www.comitep.be – 2022);

- Thematisch onderzoek “Naaktfouilleringen” (publicatie www.comitep.be – 2023);
- Thematisch onderzoek “Problematiek inzake genegotieerd beheer van de openbare ruimte: opvolging van bepaalde aanbevelingen” (publicatie www.comitep.be – 2023).

5. Tijdens voorbereidend onderzoek en op basis van de gegevens waarover het beschikt, telde het Comité P tussen april 2017 en 2023 op het volledige Belgische grondgebied dertien sterfgevallen die plaatsvonden in politiehechtenis. Daarbij moet worden opgemerkt dat de exacte omstandigheden vaak pas na afloop van het strafonderzoek worden vastgesteld.

6. Meer specifiek werd het Comité P begin 2023 door het voorzitterschap van de Kamer van volksvertegenwoordigers verzocht om de stand van zaken te schetsen in verband met drie sterfgevallen tussen 2021 en 2023 in het cellencomplex van de federale politie gelegen aan de Koningsstraat 202 in Brussel, RAC genaamd.

7. Binnen zijn toezichtsbevoegdheden heeft het Comité P inzage kunnen nemen van diverse dossiers en heeft het deze dossiers geanalyseerd om er elementen van politiewerking of politiedisfuncties in het kader van vrijheidsberovingen in op te sporen.

8. In het verlengde van het voorgaande en met het oog op de verbetering van de politiefunctie heeft het Comité P beslist om een thematisch toezichtsonderzoek te openen dat meer specifiek betrekking heeft op “de risicofactoren verbonden aan het politietoezicht op personen die van hun vrijheid zijn beroofd”.

2. Onderzoeksdoelstellingen

9. Dit toezichtsonderzoek heeft tot doel een transversale analyse uit te voeren die verder gaat dan individuele gevallen die bovendien het voorwerp waren en/of zijn van specifieke onderzoeken door de bevoegde overheden.

Conceptueel model

10. Om de problematiek beter in beeld te brengen en vervolgens de onderzoeks-assen te bepalen, werd een conceptueel model ontwikkeld. Hierdoor konden zowel het uitgangspunt als de geanalyseerde aspecten beter worden afgebakend.

11. Op een tijdslijn gaat het “politietoezicht” in vanaf het ogenblik waarop de betrokken persoon niet meer beschikt over de vrijheid van komen en gaan[1] als gevolg van een politieoptreden en waarbij hij ten laste van laatstgenoemde blijft. Deze vrijheidsberoving kan bestuurlijk of gerechtelijk van aard zijn. Tijdens deze vrijheidsberoving kan de van zijn vrijheid beroofde persoon soms verwondingen oplopen of zelfs overlijden. Het “politietoezicht” eindigt wanneer de van zijn

.....

[1] Artikel 36 van de wet op het politieambt (WPA) en artikelen 1 en 2 van de wet betreffende de voorlopige hechtenis (WVH).

vrijheid beroofde persoon uitdrukkelijk wordt vrijgelaten of eventueel wordt toevertrouwd aan andere diensten (buiten de politie) zoals de (medische) hulpdiensten, de Dienst Vreemdelingenzaken of een penitentiaire inrichting die het van de politie zouden overnemen.

12. De plaats waar de persoon die van zijn vrijheid is beroofd zich bevindt, is enerzijds geen uitgangspunt voor het onderzoek en is anderzijds niet beperkt tot de cellen, van welk type zij ook zijn. Het kan gaan om politie-infrastructuur in de ruime zin van het woord, zoals politiegebouwen of -parkings, dienstvoertuigen, maar net zo goed om plaatsen waar zich mensen bevinden die van hun vrijheid zijn beroofd en onder politietoezicht staan, zoals een privéwoning (bijvoorbeeld tijdens huiszoekingen), de openbare weg, enz. Dit betekent dus dat een aanpak via specifieke plaatsen uitgesloten is, evenals een aanpak per dienst[2].

13. Bij het onderzoek is geen rekening gehouden met het profiel van de personen die van hun vrijheid zijn beroofd noch met dat van de leden van de politiediensten. Er werd niet alleen rekening gehouden met klachten met betrekking tot de problematiek van vrijheidsberovingen. Voor de behoeften van het onderzoek kon ook inzage worden genomen van bepaalde gerechtelijke dossiers betreffende het overlijden van mensen die van hun vrijheid waren beroofd terwijl zij onder politietoezicht stonden, dit bij wijze van inlichting. Die dossiers werden ook in aanmerking genomen voor de kwalitatieve analyse en waren een inspiratiebron voor de ontwikkeling van de hieronder uiteengezette onderzoeksmethode. Dit onderzoek is evenwel geen casuïstische analyse noch van de klachten noch van de vermelde gerechtelijke dossiers.

14. Het doel van dit onderzoek is een risicoanalyse te maken van de betrokkenheid van de politie, zowel individueel als organisatorisch, bij het toezicht op personen die van hun vrijheid zijn beroofd. Bij deze denkoefening worden de begrippen communicatie, opleiding, verantwoordelijkheidsbesef en omkadering van het politiepersoneel zeker in beschouwing genomen.

3. Regelgevend kader

15. Vrijheid, met het recht op leven en op veiligheid van de persoon, is een van de belangrijkste bepalingen van de bescherming van de rechten van de mens. (wettelijke) Vrijheidsberoving vormt een uitzondering op dit recht. In Belgisch recht, zowel wat de processen als wat de infrastructuur betreft, worden de *risicofactoren die verband houden met het politietoezicht op personen die van hun vrijheid zijn beroofd* beïnvloed door verscheidene wettelijke bepalingen. Sommige van deze bepalingen zijn bovendien onvolledig. De voorwaarden en de modaliteiten voor vrijheidsberovingen worden geregeld door de artikelen 33bis

.....

[2] Zoals de dienst Mercure van de politiezone Brussel-Hoofdstad/Elsene die instaat voor het cellencomplex van het RAC of de Directie beveiliging (DAB), dienst die afhangt van de Algemene directie van de bestuurlijke politie.

tot 33septies van de wet op het politieambt van 5 augustus 1992; koninklijke uitvoeringsbesluiten wachten nog altijd op afkondiging.

16. Met betrekking tot de infrastructuur gaat het om het koninklijk besluit van 14 september 2007 betreffende de minimumnormen, de inplanting en de aanwending van de door de politiediensten gebruikte opsluitingsplaatsen.[3] Dit koninklijk besluit wacht eveneens op een wetswijziging met betrekking tot de verplichting om in deze plaatsen camera's op te hangen.

17. Andere teksten, die hierna op niet-limitatieve wijze zijn weergegeven, houden verband met de vrijheidsberovingen onder politiebeheer: wet betreffende de voorlopige hechtenis van 20 juli 1990, wet tot oprichting van een Federaal Instituut voor de bescherming en de bevordering van de rechten van de mens van 12 mei 2019 gewijzigd door de wet van 21 april 2024, waarbij het nationaal preventiemechanisme wordt ingevoerd, ministeriële richtlijn MFO-1 van 26 januari 2024 betreffende de handhaving van de orde in de hoven en rechtbanken, de handhaving van de orde en de veiligheid in de penitentiaire inrichtingen, de uithaling en de overbrenging van gedetineerden, minderjarigen en geïnterneerden, diverse strafrechtelijke bepalingen, …

4. Onderzoeksvragen en -methode

4.1 Onderzoeksvragen

18. In plaats van het toezicht op personen die door de politiediensten van hun vrijheid zijn beroofd vanuit juridisch oogpunt te analyseren (de nodige literatuur over dit onderwerp bestaat al), beoogt dit onderzoek antwoordelementen aan te reiken op de volgende vragen:

1. Hoe vatten de personeelsleden van de politiediensten het politietoezicht op van hun vrijheid beroofde personen op? Met andere woorden, zijn ze zich, in alle omstandigheden, bewust van de verantwoordelijkheid die ze dragen tijdens het toezicht op van hun vrijheid beroofde personen?
2. Welke factoren zijn van invloed op de betrokkenheid bij het toezicht op van hun vrijheid beroofde personen? Wat is hun impact?
3. Kunnen de personeelsleden van de politiediensten voldoende terecht bij hun collega's en vinden ze er steun?
4. Kunnen de personeelsleden van de politiediensten voldoende terecht bij hun hiërarchie (middenkader en directieniveau) en vinden ze er steun?
5. Wat zijn de risicofactoren bij het toezicht op van hun vrijheid beroofde personen, meer in het bijzonder welke risico's kunnen ernstige gevolgen hebben (o.a. overlijden, onomkeerbare letsels, ongeldige procedures, waardigheid van de rechts-

.....

[3] Koninklijk besluit van 14 september 2007 (*BS* 16 oktober 2007) gewijzigd door het koninklijk besluit van 5 november 2013 (*BS* 22 november 2013).

staat, …) en welke middelen zijn er om deze risico's te doen verdwijnen, over te dragen of te verminderen?

4.2 Individuele gesprekken en focusgroepen

19. In eerste instantie werden gesprekken gevoerd met de verantwoordelijken voor de functionaliteiten die verband houden met het toezicht op van hun vrijheid beroofde personen, individueel of in groep, afhankelijk van de mogelijkheden[4] van elke politiezone/dienst. Op die manier kon de eerste informatie specifiek voor de politiezone/dienst worden verzameld. Bij de voorstelling van het onderzoek aan de betrokken directies vonden bezoeken aan de cellencomplexen plaats.

20. In tweede instantie werden tijdens focusgroepen verschillende panels van personeelsleden ontmoet, allen met ervaring in de opvang van mensen die van hun vrijheid zijn beroofd[5].

21. Deze panels werden door de politiediensten zelf samengesteld rekening houdend met een aantal voorschriften: alle deelnemers moesten ervaring hebben met het toezicht op van hun vrijheid beroofde personen[6]; de deelnemers waren niet betrokken in (lopende) gerechtelijke dossiers naar het overlijden van personen onder politietoezicht.

22. De focusgroepen werden georganiseerd voor het basiskader, met name de personeelsleden die instaan voor het toezicht op van hun vrijheid beroofde personen en indien mogelijk afkomstig uit verschillende functionaliteiten (onthaal, interventie, dienst opsporing en onderzoek, …).

23. Er vonden ook focusgroepen plaats met leden van het middenkader die toezicht houden op de ploegen op het terrein en die de hoedanigheid van officier van bestuurlijke en/of gerechtelijke politie hebben[7].

24. De focusgroepen werden geleid met behulp van casussen en terugkerende items uit in het bijzonder de (transversale) analyse van (onder andere) gerechtelijke dossiers die eerder was uitgevoerd. Het doel van die casussen was

.....

[4] In overleg met de korpschef die of het betrokken diensthoofd dat de refertepersonen voor dit onderzoek zal aanwijzen.

[5] Dankzij de techniek van de focusgroep kunnen tot acht personen rond een zelfde thema worden bijeengebracht. Op die manier kunnen de casussen tegelijkertijd individueel en collectief worden benaderd. Deze techniek levert over het algemeen meer resultaten op dan de techniek van het individueel gesprek omdat zij de uitwisseling en de confrontatie van ideeën mogelijk maakt.

[6] De deelnemers zijn afkomstig uit verschillende functionaliteiten: onthaal, interventie, wijkwerking, de dienst opsporing en onderzoek, de functies die verband houden met specifieke contexten zoals huiszoekingen, overbrengingen, enz.

[7] Zij hebben als opdracht om de vrijheidsberovingen te bevestigen en om specifieke richtlijnen te geven zoals 'gezien en verzorgd' en alle andere maatregelen te nemen die gepaard gaan met hun prerogatieven.

om situaties na te bootsen op basis van concrete elementen uit dossiers met betrekking tot sterfgevallen onder politietoezicht, maar ook uit klachten over tekortkomingen en/of vragen die rijzen met betrekking tot het politietoezicht.

25. Voor elke casus bestond de eerste fase erin om de groep zich spontaan te laten uitspreken over de situatie. Vervolgens werd de groep gevraagd om na te denken over de voorgelegde casus, in het licht van de hierboven ontwikkelde onderzoeksvragen. Die vragen hadden dus betrekking op betrokkenheid en op het begrip verantwoordelijkheid, op de professionele omgeving en op het begrip middelen, op ondersteuning en omkadering (van collega's en van de hiërarchie) en op het begrip risico(beoordeling).

26. Naar aanleiding van een focusgroep tijdens de terreinfase van dit onderzoek werd het nieuwe cellencomplex van een politiezone, op het vlak van zijn fysieke infrastructuur, als voorbeeld aangehaald. Teneinde goede praktijken te achterhalen, heeft de Dienst Enquêtes P in april 2024 deze eenheid bezocht om er (mogelijk) nuttige informatie te verzamelen.

4.3 Selectie van de politiezones/diensten

27. De selectie van de politiezones/diensten bestaat zowel uit zones/diensten waarin al overlijdens onder politietoezicht hebben plaatsgevonden als uit zones/diensten waarin, voor zover de Dienst Enquêtes P weet, geen overlijdens van personen onder politietoezicht te betreuren zijn. Deze selectie houdt rekening met een taalevenwicht, bestrijkt de verschillende gewesten van het koninkrijk en streeft naar een zekere mix wat de typologie van de eenheden betreft.

28. Voor de diensten van de federale politie werden panels georganiseerd bij de federale politie, meer specifiek bij de diensten van de Algemene directie van de bestuurlijke politie en bij de diensten van de Algemene directie van de gerechtelijke politie. Voor elk van beide algemene directies van de federale politie werden de deelnemers geselecteerd uit verschillende gerechtelijke arrondissementen of gewesten volgens het type van organisatie.

29. Voor de personeelsleden van het middenkader werden specifieke panels op poten gezet om de vragen te benaderen vanuit het oogpunt van het operationeel management *versus* het niveau van uitvoering van de taak die het basiskader te beurt valt.

5. Analyse

30. In aansluiting op de doelstellingen beoogd in hoofdstuk 2 omvat de volgende analyse de gemene delers, op het vlak van risico, van alle bevraagde eenheden, dit met het oog op het globaliseren van de resultaten en het formuleren van aanbevelingen die van toepassing zijn op alle politiediensten.

Inleiding

31. Tijdens dit onderzoek heeft elke eenheid melding gemaakt van moeilijkheden, grieven en/of specifieke vragen geuit die eigen zijn aan haar realiteit op het terrein. Een eerste perceptie is dat de bevraagde eenheden het op prijs lijken te hebben gesteld dat ze zich konden uitspreken over de onderzochte thematiek.

32. Zonder een inventaris op te maken van ieders grieven en vragen, werd herhaaldelijk de nood aan communicatie genoemd. De medewerkers die we hebben ontmoet zouden graag meer communicatie willen tussen mensen op het terrein maar ook met hun hiërarchie. Deze wens gaat verder dan het verkrijgen van informatie over het regelgevend kader of de richtlijnen die daaruit voortvloeien. Het gaat erom dat ze van gedachten kunnen wisselen over wat ze dagelijks meemaken, inzien hoe hun collega's dat ervaren of (concrete) goede praktijken kunnen uitwisselen met betrekking tot het toezicht op mensen die van hun vrijheid zijn beroofd.

33. Tijdens de focusgroepen werd het onderwerp van het thematisch onderzoek zodanig voorgesteld dat de kwestie van de vrijheidsberoving niet beperkt was tot de opsluiting in de cel en het toezicht op de mensen die zich daarin bevinden. Het probleem met betrekking tot de cellen wordt immers snel in het licht gesteld, waarschijnlijk omdat het voorwerp ervan (meer) concreet is, vooral op het vlak van infrastructuur (beschikbaar, aangepast, regelgevend, enz.). De uitdaging is om het hele proces van vrijheidsberoving aan te snijden dat verder gaat dan alleen de infrastructuur. Dus inclusief de opsluiting in een cel. Uit de interviews komen bovendien diverse thematieken naar voren die verband houden met de risico's.

5.1 Veel personeel betrokken bij de opvang van personen die van hun vrijheid zijn beroofd

34. Zoals in de inleiding geschreven, strekt de vrijheidsberoving zich uit over een continuüm vanaf de beslissing tot vrijheidsberoving tot het einde ervan, evenals de (mogelijke) overgang naar andere (niet-)politionele plaatsen (cellencomplexen van andere eenheden, ziekenhuizen, enz.). Deze spreiding in tijd en ruimte impliceert een veelheid en een verscheidenheid van personeelsleden die zullen instaan voor de persoon die van zijn vrijheid is beroofd. Daarom brachten de focusgroepen politiepersoneel met verschillende achtergronden samen.

Ervaring en herhaling

35. Een eerste vaststelling betreft de opvallende verschillen die worden waargenomen tussen het personeel dat dagelijks verantwoordelijk is voor (de opvang van) personen die van hun vrijheid zijn beroofd en de personeelsleden die daar meer sporadisch aan deelnemen, zoals de leden verbonden aan de wijkwerking of aan de dienst opsporing en onderzoek. Hoewel er geen standaardoplossing bestaat, vestigt deze vaststelling de aandacht op de noodzaak dat elke eenheid

haar eigen risicoanalyse uitvoert met betrekking tot het politietoezicht op personen die van hun vrijheid zijn beroofd, en dit vanuit een streven naar voortdurende verbetering.

36. Of de opvang van personen die van hun vrijheid zijn beroofd nu routinematig is of niet, iedereen is zich terdege bewust van de verantwoordelijkheid die dit met zich brengt en, *de facto*, van de potentiële risico's voor de fysieke integriteit, zowel die van de personen die onder hun toezicht staan als die van hun collega's of van zichzelf.

37. De meeste bevraagden erkennen het belang van ervaring die alleen in de loop der tijd kan worden verworven. Sommigen beweren echter dat ze geen (of onvoldoende) tijd en middelen hebben. Idealiter zouden nieuwelingen, die vaak zijn toegewezen aan de interventiedienst, begeleid moeten worden door meer ervaren collega's, sommigen zouden zeggen "onder hun peterschap staan". In de uitvoering van dagelijkse opdrachten is het niet ongewoon om duo's te zien die uit twee jonge rekruten bestaan. Hoewel ze zijn opgeleid, blijk geven van gezond verstand en een beroep kunnen doen op een officier met wachtdienst, worden ze vaak geconfronteerd met bijzondere situaties waarin ervaring een doorslaggevende rol kan spelen. Bijvoorbeeld het feit dat het ziekenhuis weigert om iemand die van zijn vrijheid is beroofd daar te houden, dat de artsen met wachtdienst niet naar het commissariaat komen, enz.

38. Deze vaststelling pleit voor het belang van de begeleiding van nieuwe personeelsleden gedurende een voldoende lange periode zodat zij kunnen wennen aan de realiteit van het terrein, in combinatie met de werkprocessen, alsook voor een kwalitatieve opleiding in materies die betrekking hebben op de vrijheidsberoving in de ruime zin van het woord.

Veelheid aan betrokkenen

39. De tweede vaststelling houdt verband met het aantal verschillende personen die betrokken zijn bij een vrijheidsberoving van a tot z. Van de kennisgeving van de beroving tot de vrijlating, over de cellen, ziekenhuizen, enz. is het niet ongewoon dat de persoon die van zijn vrijheid is beroofd, wordt opgevangen door vijf of zes verschillende betrokkenen. Bij elke verandering van betrokkene bestaat het risico dat informatie verloren gaat. De informatie wordt opgetekend (op digitale of manuele drager), maar er is (nog) geen gemeenschappelijk register voor alle politiediensten. Verscheidene diensten gebruiken dezelfde geautomatiseerde interface voor vrijheidsberovingen[8], maar de informatie blijft op het niveau van elke eenheid. Bij vervoer naar een andere eenheid die haar cellen ter beschikking stelt, moet de verzoekende eenheid aldus vaak informatie afdrukken over de persoon die van zijn vrijheid is beroofd; het komt dan de ontvangende eenheid toe om deze informatie te coderen of aan haar eigen bestand toe te voegen. Met

.....

[8] RIPLI/ISLP.

andere woorden, elke eenheid verzekert de traceerbaarheid van de persoon die van zijn vrijheid is beroofd vanaf het ogenblik waarop zij die persoon opvangt. Deze onderverdeling van het proces van vrijheidsberoving kan leiden tot verlies van gegevens, versnippering van verantwoordelijkheden en rolverwarring.

40. Elke bevraagde eenheid is zich bewust van de risico's die verbonden zijn aan de veelheid aan betrokkenen en elke eenheid heeft middelen ontwikkeld om de impact van dit risico te beperken, bijvoorbeeld door min of meer volledige richtlijnen over dit onderwerp op te stellen of door protocolakkoorden te sluiten.

Samenwerking tussen politie-eenheden

41. Het zoeken naar beschikbare cellen kan als een bron van stress worden ervaren. Afgezien van middelgrote of grote zones die beschikken over (genoeg) cellen die aan de normen voldoen[9], moeten de bevraagde eenheden op bepaalde momenten de van zijn vrijheid beroofde persoon overbrengen naar andere eenheden vanwege een gebrek aan beschikbare infrastructuur en/of een gebrek aan personeel om in te staan voor het toezicht (met name 's nachts). Er werden verschillende scenario's besproken. Dit probleem treft met name de overgrote meerderheid van de eenheden van de federale politie, op enkele uitzonderingen na.

42. In het geval van kleine eenheden is het mogelijk dat ze gebruikmaken van de weinige cellen waarover ze beschikken, zelfs als die niet langer aan de normen voldoen. In dit geval vervullen de betrokken personeelsleden, naast het toezicht op de van zijn vrijheid beroofde persoon, een veelheid aan taken[10]. Dit aspect zal verder ontwikkeld worden onder punt 48.

43. Dit actief zoeken naar oplossingen, onder meer via (nauwe) samenwerking tussen eenheden (van lokale politie of van federale politie/lokale politie) is positief. Uit het onderzoek is echter gebleken dat de eenheden niet altijd op de hoogte zijn van de werkwijzen van de andere eenheden waaraan zij bijstand vragen. De werkwijze, zelfs onder protocol, zal weinig of geen risico inhouden als ze routinematig is. Het is vrij duidelijk dat het, afhankelijk van de specifieke kenmerken van elke eenheid, niet altijd mogelijk is om uniforme werkpraktijken te ontwikkelen. Naast het zoeken naar puur conceptuele uniformiteit zouden we moeten evolueren naar een zekere homogeniteit van de praktijken.

44. Wanneer deze ontvangende zones ook vol zijn (bijvoorbeeld tijdens grootschalige evenementen of controles[11]), moeten er echter andere beschikbare

.....

[9] In de loop van het onderzoek werd een bezoek gebracht aan het cellencomplex van de zone dat tijdens een focusgroep als voorbeeld was aangehaald.

[10] Verhoren, gerechtelijke drieluiken, … afnemen.

[11] Belangrijke festiviteiten, manifestaties, controles in het kader van de organisatie van gelijktijdige operaties, …

eenheden worden gevonden waarmee men gewoonlijk niet samenwerkt. Of wanneer men voor de opvang uitzonderlijk naar een eenheid moet gaan waarmee men gewoonlijk niet samenwerkt, kunnen de modaliteiten (zeer) verschillend zijn, zowel voor de opvang van de persoon zelf als voor de fouillering voor opsluiting in de cel, het zorg dragen voor verboden voorwerpen, medicijnen, om nog maar te zwijgen van de geografische afstand, enz.

45. De gedeconcentreerde eenheden van gerechtelijke politie beschikken, op enkele uitzonderingen na, niet over cellen (behalve de doorgangscellen), wat betekent dat zij voor een vrijheidsberoving systematisch een beroep doen op andere eenheden.

46. Over gemeenschappelijke cellencomplexen waarvan het beheer wordt verzekerd door een dienst die of een team dat specifiek gewijd is aan het toezicht op personen in cellen lopen de meningen uiteen afhankelijk van het standpunt. Volgens het personeel van die specifieke teams is de kwestie van de verantwoordelijkheid een steeds terugkerend thema. Volgens sommigen van hen wordt de verantwoordelijkheid op hen overgedragen, terwijl ze niet zeker zijn dat ze kunnen beschikken over een volledige voorgeschiedenis van de personen die ze opvangen. De samenwerking met bepaalde begunstigde eenheden vindt plaats in vertrouwen. Deze teams kunnen echter soms het gevoel hebben onder-gewaardeerd te zijn of zelfs in diskrediet gebracht te worden. Voor de begunstigden is er een echte meerwaarde, waardoor zij zich sneller ter beschikking kunnen stellen zodra de van zijn vrijheid beroofde persoon door de specifieke dienst wordt opgevangen.

47. Bij gecentraliseerde cellencomplexen waarvan meerdere eenheden kunnen gebruikmaken, is het belangrijk dat de gebruiksregels duidelijk zijn, worden opgevolgd en geëvalueerd. Moeilijkheden, zelfs incidenten moeten het voorwerp uitmaken van rapporten, analyses en indien nodig herinneringen. Hoewel deze complexen voor de hand liggende mogelijkheden bieden op het gebied van infrastructuur en het onder elkaar verdelen van personeel dat is belast met het toezicht op personen die van hun vrijheid zijn beroofd, vormen ze ook een risico op het vlak van overdracht van verantwoordelijkheid.

Veelheid aan taken

48. Een derde vaststelling betreft de veelheid aan taken die door verschillende bevraagde eenheden is benadrukt. De betrokken personeelsleden leggen uit dat zij verschillende taken tegelijkertijd moeten uitvoeren, zoals toezicht houden (fysiek en/of via camerabewaking), maaltijden uitdelen, informatie coderen in het register van vrijheidsberovingen (manueel en/of geautomatiseerd), gerechtelijke drieluiken afnemen, enz.

49. Boven op de veelheid van personen die verantwoordelijk zijn voor de opvang van personen die van hun vrijheid zijn beroofd, komt dus de veelheid aan taken

die moeten worden uitgevoerd. De bevraagde personeelsleden geven aan zich bewust te zijn van deze risico's, zowel voor de persoon die van zijn vrijheid is beroofd als voor zichzelf. In dit risicobeheer moet ook de verantwoordelijkheid ten aanzien van collega's die het zullen overnemen tijdens het proces van vrijheids-beroving in aanmerking worden genomen. Vandaar het belang van (het delen van) informatie.

5.2 Kwetsbare personen

50. Onder de doelgroepen worden hier verstaan kwetsbare mensen zoals mensen met psychische stoornissen, personen onder invloed (alcohol, drugs, medicijnen), mensen zonder papieren, daklozen, minderjarigen[12], ...

51. Alle politie-eenheden worden met deze doelgroepen geconfronteerd en bevestigen dat hen opvangen risico's kan inhouden waarvan zij zich, naar eigen zeggen, bewust zijn.

Opvang wordt steeds complexer

52. De aanwezigheid van kwetsbare mensen is niet nieuw, maar we kunnen alleen maar vaststellen dat hun opvang steeds complexer wordt, door de veelheid aan stoffen die de fysieke en mentale toestand kunnen veranderen, door de taalbarrière of nog door het rekening houden met vijandigheid tussen personen wanneer ze bijvoorbeeld in collectieve cellen worden geplaatst. Deze specifieke vormen van opvang worden echt gezien als extra risico's.

53. Geen enkele politie-eenheid ontspringt de dans; bepaalde bevolkingsgroepen die in grote centra aanwezig zijn, verplaatsen zich en komen in kleinere steden terecht.

54. Wat mogelijke oplossingen betreft, bepleiten sommige bevraagden de oprichting of inrichting van ten minste één gecapitonneerde cel binnen de cellen-complexen, zeker voor de meest geagiteerde personen die niet door ziekenhuizen zouden worden opgevangen om de in het volgende punt uiteengezette redenen.

.....

[12] Dit thema kwam aan bod in het jaarverslag 2021 van het Comité P, punt 1.4.4.1. Terugkerende kwesties: van de reden voor de aanhouding tot de omstandigheden van de vrijheidsberoving – lopende en toekomstige verbeteringen.

5.3 (al dan niet) Gesystematiseerd medisch onderzoek, recht op medische bijstand en de kwestie van medicijnen

Systematisch medisch onderzoek

55. De zogenaamde 'gezien en verzorgd'-procedure is tijdens eerdere onderzoeken al meermaals besproken[13]. Deze procedure mag niet worden verward met medische bijstand, die, in tegenstelling tot 'gezien en verzorgd', alle fasen van de vrijheidsberoving betreft en niet alleen tijdens een eventuele opsluiting in een cel. Medische bijstand komt hoofdzakelijk tegemoet aan het doel 'hulp verlenen'.

56. De zogenaamde 'gezien en verzorgd'- of 'gezien en onderzocht'-procedure is een interne politieprocedure die erin bestaat een persoon die van zijn vrijheid is beroofd, aan te bieden aan een geneesheer om een attest te verkrijgen waaruit blijkt dat de persoon is onderzocht en zich in een fysieke toestand bevindt die toelaat om hem eventueel in een cel op te sluiten of om hem te verhoren.

57. De nationale raad van de Orde der artsen raadt artsen af om dergelijke attesten af te leveren. Zijn conclusie was dat het geen handeling is die verband houdt met de taak om verzorging te verlenen[14].

58. Het doel was niet om de richtlijnen, standaarden of het raamwerk te herzien, maar wel om te peilen naar de beleving van de bevraagden met betrekking tot de

.....

[13] Zie onder meer het thematisch toezichtsonderzoek "De kennisgeving van rechten in het kader van vrijheidsberovingen in opsluitingsplaatsen van de politie en de toepassing van het recht op medische bijstand en het recht op een maaltijd in dat kader" (2019). Zowel het Europees Comité ter voorkoming van foltering en onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing van de Raad van Europa (CPT) als het Comité P hebben aandacht geschonken aan het zogenaamde "gezien en verzorgd"-politieproces. *Cf.* de punten 178 tot 181 van het thematisch onderzoek. Punt 182 van het onderzoeksverslag stelt dat "Bijna alle respondenten geven in onderhavig onderzoek aan dat er bij een vrijheidsberoving een onderzoek door een geneesheer plaatsvindt als dit voor de toestand van de opgeslotene noodzakelijk lijkt. Een systematisch onderzoek is zeer uitzonderlijk." Voor zover wij weten, heeft een dergelijk systematisch politieproces geen andere wettelijke of juridische grond dan interne richtlijnen eigen aan bepaalde politiekorpsen. Bovendien eist het Europees Comité ter voorkoming van foltering en onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing van de Raad van Europa (CPT) geen systematisch 'gezien en verzorgd'-proces, maar beveelt het aan dat de persoon die van zijn vrijheid is beroofd een medisch onderzoek ondergaat in geval van noodzaak. Per slot van rekening vereist dit op zijn minst een voorafgaande beoordeling van de toestand van de betrokkene door de verantwoordelijke politieambtenaren, voordat de van zijn vrijheid beroofde persoon in de cel wordt opgesloten.

[14] Ordomedic | Samenwerking tussen de politie, het openbaar ministerie en de ziekenhuizen, de huisartsenwachtposten en de artsenpraktijken – Algemene beginselen.

implementatie van de ‘gezien en verzorgd’-procedure (evenals van de medische bijstand), de voor- en nadelen die zij daarbij kunnen zien op basis van hun ervaring.

59. Het idee van een systematisch medisch onderzoek alvorens in een cel te worden opgesloten, wordt door de meeste bevraagden als niet noodzakelijk ervaren, of door sommigen zelfs als niet mogelijk, omdat dit de opvang van de persoon die van zijn vrijheid is beroofd, zou verlengen en verzwaren.

60. Er werden verschillende argumenten naar voren gebracht: het gebrek aan nabijgelegen ziekenhuisinfrastructuur, het gebrek aan protocollen met de medische structuren die aan de politiediensten een zekere voorrang geven, het potentiële risico verbonden aan de aanwezigheid van personen die van hun vrijheid zijn beroofd voor het grote publiek in de wachtzalen van ziekenhuizen, het feit dat personen die van hun vrijheid zijn beroofd medische dienstverlening kunnen weigeren, ... Het is voor iedereen duidelijk dat als de persoon daarom vraagt, als zijn toestand dat vereist of in geval van twijfel, een medisch advies zal worden gevraagd, hetzij door naar een ziekenhuisstructuur te gaan, hetzij door een geneesheer ter plaatse te laten komen.

Medische bijstand

61. Wat de medische bijstand betreft, lijken de situaties die de toepassing ervan vereisen voor de hand te liggen, of zijn ze op zijn minst gekend. Enkele voorbeelden: wanneer de persoon die van zijn vrijheid is beroofd er zelf om vraagt; wanneer de van zijn vrijheid beroofde persoon ziek, gewond lijkt te zijn of pijn lijkt te lijden; de persoon reageert (bijna) niet normaal wanneer zijn toestand wordt gecontroleerd tijdens georganiseerde celbezoeken; de persoon die van zijn vrijheid is beroofd, probeert zijn lichamelijke integriteit te schaden; als de van zijn vrijheid beroofde persoon verklaart medicijnen te moeten nemen; als er medicijnen aanwezig zijn in zijn bezittingen en de persoon die van zijn vrijheid is beroofd niet kan uitleggen of hij deze moet innemen noch het medische voorschrift kan voorleggen, … In deze paar genoemde situaties moet een spoeddienst of een arts van wacht worden gebeld, of de door de betrokkene gekozen arts worden gebeld. Aan dezelfde persoon kan meerdere keren bijstand worden verleend. Het is dan aan de persoon die verantwoordelijk is voor de vrijheidsberoving om het spoedeisend karakter te beoordelen op basis van de elementen waarover hij beschikt.

62. Het is juist de beoordeling van het spoedeisend karakter of van de waargenomen ernst, en niet van de opportuniteit, die soms een probleem is voor de politieambtenaren die verantwoordelijk zijn voor de persoon die van zijn vrijheid is beroofd. Meermaals benadrukten de bevraagden de moeilijkheid om de toestand van de persoon te beoordelen, waarbij ze eraan herinnerden dat een politieambtenaar geen arts is. Bij de minste twijfel zal medische hulp worden ingeroepen, maar dit blijft een uitdaging.

63. Bovendien legden sommige bevraagden uit dat het recht op medische bijstand soms onverwachte gevolgen kan hebben, zoals misbruik door sommige personen die van hun vrijheid zijn beroofd. Het lijkt er namelijk op dat bepaalde bevolkingsgroepen (goed) op de hoogte zijn van het recht op medische bijstand en daar herhaaldelijk om zouden vragen. In deze specifieke gevallen is het voor politieambtenaren moeilijk om het evenwicht te bewaren tussen de toegang tot dit recht en de gehypothekeerde capaciteit van de interventieploegen, zowel tijdens het vervoer als tijdens het wachten in het ziekenhuis. Bovendien wordt in het geval van gedeelde cellencomplexen het vervoer naar het ziekenhuis verzorgd door de buiteneenheden die van de infrastructuur genieten, wat in het voorliggende geval dus de terugroeping van deze ploegen impliceert. Elke ploeg die in beslag genomen wordt door vervoer en/of wacht op medisch advies, is echter niet aanwezig op het terrein om te reageren op interventieoproepen of om andere opdrachten te vervullen.

64. Nog anderen zouden graag de aanwezigheid van een arts ter plaatse willen, zoals dat bijvoorbeeld soms op oudejaarsavond weleens het geval was. Dit idee lijkt echter moeilijk te verwezenlijken. De oplossing die op dit moment meer van toepassing lijkt, blijft (geformaliseerde en structurele) samenwerking met de medische diensten.

Innemen van medicijnen

65. Als de persoon uitlegt dat hij een behandeling moet volgen (en dit ongeacht of hij deze medicijnen al dan niet in zijn bezit heeft), of wanneer blijkt dat de toestand van deze persoon het nemen van medicijnen vereist (omdat een naaste dat bijvoorbeeld komt melden), moet er dadelijk worden gereageerd (afhankelijk van het spoedeisend karakter de spoeddienst bellen of indien nodig naar het ziekenhuis vervoeren).

66. Het zijn de beoordeling van individuele situaties en de vaststelling van het spoedeisend karakter die problematisch zijn. Volgens sommige bevraagden kan de politieambtenaar niets geven, anderen zullen er toch mee instemmen om een pijnstiller te geven tegen bijvoorbeeld hoofdpijn. Niemand zal medicijnen geven zonder voorschrift of medisch advies; sommigen zeggen dat ze het ziekenhuis bellen om de vraag te stellen aan een dokter van wacht.

5.4 Vragen in verband met het vervoer of de overbrenging van personen die van hun vrijheid zijn beroofd

67. Een vrijheidsberoving vindt plaats in tijd en ruimte, wat een of meer verplaatsingen veronderstelt: van de plaats van beroving naar het commissariaat, naar het verhoorlokaal, naar de cel, naar het ziekenhuis, enz. Deze verplaatsingen werden geïdentificeerd als momenten van risico (bv. risico op ontsnapping, beheersen van spanningen, veiligheid van iedereen, enz.).

68. De begrippen vervoer, overbrenging (en uithaling) zijn duidelijk omschreven in de MFO-1[15]. Onder vervoer van een persoon die van zijn vrijheid is beroofd, wordt verstaan de handeling waarbij de persoon wordt verplaatst van de plaats van zijn aanhouding naar de plaats van hechtenis bij de politie of naar een andere plaats (ziekenhuis, Dienst Vreemdelingenzaken, penitentiaire inrichtingen, enz.). De overbrenging is de verplaatsing naar de gerechtelijke overheden. Er is ook sprake van overbrenging wanneer een gedetineerde wordt overgebracht van de ene penitentiaire inrichting naar de andere; dit in tegenstelling tot de uithaling waarbij een gedetineerde wordt vervoerd van een penitentiaire inrichting naar een andere plaats en terug.

69. Nu deze semantische verduidelijkingen zijn aangebracht, zal de meer algemene term vervoer worden gebruikt voor het opstellen van de volgende paragrafen, ook al werd de term overbrenging tijdens de focusgroepen vaker gebruikt om de verplaatsingen van de persoon die van zijn vrijheid is beroofd onder politietoezicht aan te duiden.

70. Het vervoer mag worden uitgevoerd door de ploeg die de persoon heeft aangehouden of door andere ploegen, al dan niet van dezelfde eenheid.

71. Bij elk personenvervoer kan er een risico bestaan op verlies van informatie, gebrek aan communicatie, beoordelingsfouten, enz. Uit de kwestie van het vervoer van personen vloeit de kwestie van de al dan niet bewuste overdracht van verantwoordelijkheden voort. Uit het onderzoek is gebleken dat er sprake is van een risico op het moment van overdracht/overname door/aan een andere eenheid; het doorgeven van informatie is essentieel, maar of dit nu mondeling gebeurt, door het overhandigen van een schriftelijk document of door het invullen van een computerregister, het blijft een risico omdat de verantwoordelijkheid wordt overgedragen aan politieambtenaren die niet noodzakelijkerwijs de aangehouden persoon of zijn voorgeschiedenis kennen.

72. Vervoer naar andere zones voor het toezicht op personen die van hun vrijheid zijn beroofd kan plaatsvinden als gevolg van een gebrek aan beschikbare cellen en/of een gebrek aan personeel om toezicht te houden (vooral ‘s nachts en in het weekend). Deze vaststelling geldt zowel voor kleine zones, eenheden die grote grondgebieden bestrijken als voor eenheden van de federale politie die geen of weinig cellen hebben.

73. Daarom lijkt voor sommigen de oprichting van onder elkaar gedeelde cellen-complexen zoals het RAC een voorkeursoptie te zijn, om verschillende redenen: de centralisatie van infrastructuren die specifiek zijn voor het toezicht op personen

.....

[15] Ministeriële richtlijn MFO-1 – 26.01.2024 – Dwingende richtlijn MFO-1 betreffende de politie van de hoven en rechtbanken, de handhaving van de orde en de veiligheid in de penitentiaire inrichtingen, de uithaling en de overbrenging van gedetineerden, minderjarigen en geïnterneerden.

die van hun vrijheid zijn beroofd, de oprichting van ploegen die gewijd zijn aan het toezicht op personen die van hun vrijheid zijn beroofd, de beschikbaarheid en/of snellere hermobilisatie van de ploegen op het terrein, enz. Maar zelfs als dit idee een deel van het probleem zou kunnen oplossen, vooral op het vlak van infrastructuur, dan vergroot ook het risico dat de verantwoordelijkheid aan anderen wordt overgedragen.

74. Voor vervoer naar andere eenheden voor opsluiting in de cel hebben sommigen protocolakkoorden ontwikkeld tussen nabijgelegen zones/eenheden. Deze protocollen maken het mogelijk om de rollen en verantwoordelijkheden van elkeen te definiëren. Dit onderzoek benadrukte de meerwaarde van deze protocollen, maar ook het belang van homogene praktijken met de begunstigde eenheden, om tegenstrijdigheden en verlies van informatie te voorkomen.

5.5 Rol van het middenkader

75. De omkadering van de ploegen op het terrein wordt verzekerd door de officieren van gerechtelijke politie (OGP) en de officieren van bestuurlijke politie (OBP). De hoedanigheid van officier van bestuurlijke politie kan worden toegekend aan de hoofdinspecteurs van politie die de leiding hebben over een permanente interventiedienst.

76. Dat ook die hoofdinspecteurs van politie voortaan de hoedanigheid van OBP toegekend kunnen krijgen, is bedoeld om tegemoet te komen aan een personeelstekort in het officierenkader. Deze maatregel zou moeten bijdragen tot het wegwerken van het huidige tekort bij de politiediensten. Sommige taken die uitsluitend de officier van bestuurlijke politie toekomen veronderstellen immers een permanente beschikbaarheid, met name de vrijheidsberoving inzake bestuurlijke politie en de fouilleringen van bestuurlijke politie. En hoewel er in veel zones al permanentiebeurten zijn, kunnen die soms niet meer volledig worden ingevuld. Hiervoor wordt gebruikgemaakt van de afwijkingsprocedure zoals voorzien in artikel 4 van de wet op het politieambt.[16][17]

77. Het middenkader dat verantwoordelijk is voor de interventiediensten moet dus onder andere de bestuurlijke vrijheidsberovingen bevestigen. De praktische invulling hiervan verschilt per eenheid.

78. De toekenning van de OBP-hoedanigheid aan hoofdinspecteurs is onderworpen aan verschillende voorwaarden. Ten eerste is de hoedanigheid van OBP beperkt tot de tijd die de hoofdinspecteur daadwerkelijk besteedt aan de leiding

[16] Koninklijk besluit tot uitvoering van artikel 4, tweede lid, van de wet op het politieambt en tot vaststelling van de datum van inwerkingtreding van artikel 8 van de wet van 21 april 2016 houdende diverse bepalingen Binnenlandse Zaken - Geïntegreerde politie, *BS* 16 januari 2019.

[17] In het verleden heeft het Vast Comité P al adviezen en aanbevelingen in dit verband geformuleerd in het kader van zijn thematische toezichtsonderzoeken naar de naaktfouillering en in de zogenaamde “zaak-Chovanec”.

van de interventiedienst. Ten tweede moeten de aangewezen personen geslaagd zijn voor een specifieke voortgezette opleiding.

79. In het geval van bestuurlijke vrijheidsberovingen is de fysieke aanwezigheid van de OBP geen wettelijke vereiste. Het contact voor de bevestiging van de vrijheidsberoving vereist niet noodzakelijkerwijs een fysiek contact met de OBP.[18]

80. In dat geval is de inzet van de besluitvorming van cruciaal belang, aangezien de OBP richtlijnen zal geven op basis van de meegedeelde informatie. De besluitvorming is dan vooral gebaseerd op wederzijds vertrouwen en op de beslissingsboom, waarbij onder meer rekening wordt gehouden met de vragen die de officier stelt en de antwoorden die zijn ondergeschikten geven. Bij het begin van deze analyse hebben we het belang van de ervaring van de politieambtenaren op het terrein benadrukt, dat geldt ook voor het middenkader. Een vrijheidsberoving is geen triviale daad en er wordt veel gevraagd van de optredende politieambtenaren en van de leden van het middenkader (OGP/OBP), met name inzake het beoordelen van de (fysieke en psychologische) toestand van personen, zonder zelf arts te zijn, het in staat zijn om eerste zorgen toe te dienen, enz.

81. De besluitvorming door de OBP zal ook afhangen van de beschikbaarheid van zowel personeel als infrastructuur. Zo wordt bijvoorbeeld vaak voorrang gegeven aan gerechtelijke vrijheidsberovingen. Als de celruimte beperkt is en er een gerechtelijke operatie met geplande aanhoudingen voorzien is, moet de OBP mogelijks aanpassingsstrategieën ontwikkelen en alternatieven voor de vrijheidsberoving zoeken. Dit kan zijn door te zoeken naar naasten die voor de persoon kunnen zorgen, door de persoon door een ploeg terug te laten brengen, enz. Deze alternatieven, hoewel ze gebaseerd zijn op gezond verstand, kunnen echter soms averechtse effecten hebben, zoals het terugbrengen van een persoon in een dienstvoertuig en een verkeersongeval hebben, iemand naar huis brengen die andere feiten zal plegen, enz. De besluitvorming houdt altijd een zeker risico in tussen handelen binnen het regelgevend kader en handelen volgens de realiteit. Deze overwegingen benadrukken ook het criterium van de absolute noodzaak van de vrijheidsberoving inzake bestuurlijke politie.

5.6 Technische ondersteuning: kansen en mogelijke tekortkomingen

82. Sinds enkele jaren is de technologie in volle ontwikkeling en maakt ze integraal deel uit van het politiewerk. Er werd uitgebreid gesproken over camerabewaking, maar ook andere systemen kwamen aan bod, zoals het geautomatiseerd register van vrijheidsberovingen.

.....

[18] *Cf.* artikelen 31 en 33 van de WPA.

83. De ontwikkeling van deze computergestuurde systemen moet worden gezien als een ondersteuning van de doeltreffendheid en de kwaliteit van het politiewerk, gedurende het hele proces van vrijheidsberoving van een persoon.

Geautomatiseerd register van vrijheidsberovingen

84. Een huidig ontwerp van koninklijk besluit beoogt de uitvoering van artikel 33bis van de wet op het politieambt met betrekking tot het register van vrijheids-berovingen. De toekomstige afkondiging ervan is afhankelijk van de informatica-ontwikkeling van de toepassing Cross Arrest. Deze opdracht valt sinds 2019 onder de verantwoordelijkheid van de directie DRI van de federale politie, met name ingevolge een thematisch onderzoek door het Comité P met betrekking tot de rechten van personen die van hun vrijheid zijn beroofd[19].

85. In afwachting van de ontwikkeling van de toepassing Cross Arrest hebben sommige eenheden hun eigen toepassing ontwikkeld voor het lokaal beheer van de vrijheidsberovingen.

Camerabewaking

86. De aanwezigheid van camerabewaking wordt door het merendeel van de bevraagden als een hulp ervaren, zowel op het moment zelf als achteraf in het geval van een klacht of geschil. De uitrol van technische systemen kan de politie-ambtenaar weliswaar ondersteunen, maar kan ook een bijkomende werklast opleveren. Soms heeft de techniek onderhoud of een regelmatige technische ondersteuning nodig, bijvoorbeeld wanneer camera's in de cel toegankelijk zijn en beschadigd, verdraaid, geblokkeerd, enz. kunnen worden. Bovendien kunnen er dode hoeken zijn die niet door de camera's gedekt zijn. Tijdens het onderzoek is ook bij één eenheid gebleken dat het systeem soms zwak was en dat de beelden werden onderbroken. Dat probleem was gekend, maar de IT-verantwoordelijke was langere tijd afwezig. Elders laat het camerabewakingssysteem wel een aantal kleine afbeeldingen op één scherm toe, die elk overeenkomen met een cel, maar is dat aantal kleiner dan het totale aantal cellen. Op die manier kunnen niet alle cellen tegelijkertijd in beeld worden gebracht bij de camerabewaking.

87. Camerabewaking vereist ook kennis van de gebruikers, wat omkadering, opleiding en opvolging van het personeel[20] veronderstelt, met inbegrip van het burgerpersoneel (CaLog) dat aan het onthaal van de commissariaten werkt in die zin dat sommigen als taak hebben om toezicht te houden op de camerabeelden van de cellen, wat een zekere mate van verantwoordelijkheid met zich brengt; ook al gebeurt het onder supervisie van een politieambtenaar.

.....

[19] *Cf.* punt 7.2 van het onderzoek in kwestie.

[20] Deze vaststelling had het Vast Comité P ook gedaan in het kader van het toezichtsonderzoek naar het weigeren te akteren.

88. Kortom, gelet op al deze elementen, is het noodzakelijk om eraan te herinneren dat het camerabewakingssysteem het menselijke toezicht niet vervangt en moeten er controlerondes worden gelopen en moet er ook daadwerkelijk toezicht worden gehouden op deze bewaking. Zo zijn bijvoorbeeld enkele van de tijdens de terreinfase voorgestelde cellencamerabewakingssystemen uitgerust met een bewegingsdetector. Het risico lijkt echter eerder te liggen in het gebrek aan beweging. Het ontdekken van een mogelijk probleem is dan de verantwoordelijkheid van de personeelsleden die hieraan aandacht moeten besteden; het monitoren van de toestand van de persoon kan alleen via concreet contact en in fysieke nabijheid. Dan rijzen er nog andere vragen over het evenwicht tussen eerbied hebben voor de persoon en die persoon regelmatig bevragen, het 's nachts aanlaten van het licht in de cel of het uitdoen ervan, enz.

89. Gezien de ontwikkeling en de uitrol van camerabewakingssystemen binnen de politiediensten is het van belang dat de respectieve directies hier rekening mee houden in hun eigen risicoanalyse. Wanneer men een camerabewakingssysteem invoert, moet men zich ervan vergewissen dat het personeel opgeleid is om dat systeem te gebruiken. Daarnaast is er opvolging, evaluatie en eventuele aanpassing nodig. Als de taak van het monitoren (van de schermen) als een zaak van iedereen wordt beschouwd, zonder een concrete omschrijving van de taken en de verwachtingen, bestaat het risico dat er een zekere verwatering van de verantwoordelijkheden optreedt. Een huidig wetsvoorstel beoogt een camerabewakingssysteem te verplichten in alle cellenblokken in België[21].

6. Conclusies

90. Het onderzoek was afgebakend door verschillende vragen. Door de analyse van de resultaten konden we daarop een aantal antwoorden geven.

91. **Hoe vatten de personeelsleden van de politiediensten het politietoezicht op van hun vrijheid beroofde personen op? Met andere woorden, zijn ze zich, in alle omstandigheden, bewust van de verantwoordelijkheid die ze dragen tijdens het toezicht op van hun vrijheid beroofde personen?**

92. Politiepersoneelsleden zijn zich over het algemeen bewust van de verantwoordelijkheid die zij dragen bij het toezicht op personen die van hun vrijheid zijn beroofd. Ze begrijpen de risico's die aan deze taak verbonden zijn, zowel voor de veiligheid van de personen die onder toezicht staan als voor hun eigen veiligheid. Er doen zich echter verschillen voor, afhankelijk van de ervaring van de agenten en de context waarin zij opereren. Zo kunnen nieuwe rekruten, die vaak in duo met andere jonge agenten werken, te maken krijgen met situaties waarvoor hun opleiding niet toereikend is. Er is dus wel sprake van verantwoordelijkheidsbesef,

.....

[21] DOC 56 0283/001 en volgende, wetsvoorstel van 30 september 2024.

maar het gebrek aan omkadering en ervaring kan de doeltreffendheid ervan beperken. Personeelsomkadering is daarom een kritieke succesfactor.

93. **Welke factoren zijn van invloed op de betrokkenheid bij het toezicht op van hun vrijheid beroofde personen? Wat is hun impact?**

94. Verscheidene factoren beïnvloeden de betrokkenheid van de personeelsleden bij het toezicht op personen die van hun vrijheid zijn beroofd, waaronder:

- **De diversiteit van de betrokken personeelsleden**: de veelheid aan personeelsleden die betrokken zijn bij het proces van vrijheidsberoving (van de plaats van aanhouding tot de opsluiting in de cel, inclusief de overbrenging naar andere eenheden) kan leiden tot een versnippering van de verantwoordelijkheden en een gebrek aan continuïteit in het toezicht.
- **De ervaring van de personeelsleden**: meer ervaren personeelsleden voelen zich meer op hun gemak bij het omgaan met bepaalde situaties, terwijl nieuwere personeelsleden of personeelsleden die slechts af en toe bij dergelijke procedures betrokken zijn, minder goed voorbereid kunnen zijn. Dit heeft directe gevolgen voor het risicobeheer, aangezien een slechte beoordeling of een slechte opvang ernstige gevolgen kan hebben.
- **De beschikbare middelen**: een gebrek aan geschikte infrastructuur, zoals voldoende cellen die beantwoorden aan de geldende normen, en een gebrek aan personeel kunnen de risico's die samenhangen met het toezicht vergroten. Het opvullen van deze leemtes door overbrengingen tussen eenheden is weliswaar noodzakelijk, maar kan leiden tot andere fouten, tekortkomingen of een verlies van informatie.

95. **Kunnen de personeelsleden van de politiediensten voldoende terecht bij hun collega's en vinden ze er steun?**

96. De steun tussen collega's is wisselend. De bevraagden vinden doorgaans steun bij hun collega's, vooral bij degenen die geconfronteerd worden met hetzelfde soort situaties. In sommige gevallen wordt de overdracht van verantwoordelijkheid tussen collega's, vaak bij ploegwissels of tijdens de overbrenging van personen die van hun vrijheid zijn beroofd, echter ervaren als een vorm van "de verantwoordelijkheid afschuiven". Deze praktijk kan de risico's met betrekking tot de continuïteit van het toezicht vergroten.

97. **Kunnen de personeelsleden van de politiediensten voldoende terecht bij hun hiërarchie (middenkader en directieniveau) en vinden ze er steun?**

98. Er zijn gemengde gevoelens over de ondersteuning vanuit de hiërarchie. Middenkaders, zoals officieren van gerechtelijke politie (OGP) en officieren van bestuurlijke politie (OBP), spelen een sleutelrol bij het toezicht op en de bekrachtiging van de beslissingen met betrekking tot de vrijheidsberoving. De

communicatie tussen de middenkaders en de ambtenaren op het terrein is echter soms onvoldoende, wat kan leiden tot frustraties en fouten in de besluitvorming, vooral wanneer de officieren met wachtdienst moeten vertrouwen op schriftelijke of telefonische verslagen zonder rechtstreeks fysiek contact met de personen die onder toezicht staan.

99. **Wat zijn de risicofactoren bij het toezicht op van hun vrijheid beroofde personen, meer in het bijzonder welke risico's kunnen ernstige gevolgen hebben (o.a. overlijden, onomkeerbare letsels, ongeldige procedures, waardigheid van de rechtsstaat, …) en welke middelen zijn er om deze risico's te doen verdwijnen, over te dragen of te verminderen?**

100. Afzonderlijk genomen zijn de risico's bekend en worden ze grotendeels beoordeeld om ze te beperken of op zijn minst te beheersen. De opeenstapeling van deze risico's en/of de bijzonderheid van de situatie kunnen echter ernstige gevolgen hebben voor de integriteit van de persoon die van zijn vrijheid is beroofd.

101. Geen enkel systeem of geen enkele toepassing zal een nulrisico als gevolg hebben, maar het is essentieel dat alle personen die betrokken zijn bij het proces van vrijheidsberoving zich bewust zijn van de risico's. Bovendien zouden alle veranderingen die gericht zijn op het verbeteren van de opvang van personen die van hun vrijheid zijn beroofd en onder politietoezicht staan, moeten worden opgevolgd, geëvalueerd en indien nodig zelfs aangepast om het verwachte effect te bereiken.

102. Kortom, dit onderzoek wijst duidelijk op de grote complexiteit die gepaard gaat met het beheer van personen die van hun vrijheid zijn beroofd en onder politietoezicht staan. Uit de diepgaande analyse van de praktijken, infrastructuren en menselijke middelen komen diverse uitdagingen en potentiële risico's naar voren, die met name verband houden met de versnippering van verantwoordelijkheden tussen verschillende betrokken personeelsleden, de voor verbetering vatbare coördinatie tussen diensten en de veranderlijkheid van de omstandigheden voor de opvang en van de situaties.

103. Uit het onderzoek blijkt dat, hoewel het merendeel van de bevraagden zich bewust is van hun verantwoordelijkheid in het toezicht op personen die van hun vrijheid zijn beroofd, de opeenstapeling van kleine disfuncties of het gebrek aan middelen, zoals de overbelasting van taken, de niet-homogeniteit van praktijken tussen eenheden, of nog de gebrekkige communicatie, kunnen bijdragen tot aanzienlijke risico's. Deze risico's kunnen leiden tot beoordelingsfouten of ernstige gevolgen.

104. Het gebrek aan middelen, zowel op het vlak van personeel als van geschikte infrastructuur, wordt aangestipt als een belangrijke factor in het beheer van vrijheidsberovingen. Dit is geen kwestie van kwade wil van het personeel, maar eerder van een fundamentele nood om de toegekende middelen opnieuw

te beoordelen en betere opleidingen te verstrekken om een nauwgezette opvolging te waarborgen. Meer bepaald de systematische implementatie van homogene protocollen, de modernisering van de infrastructuren en de verbetering van de communicatie tussen diensten zijn essentieel om de risico's te beperken.

105. Hoewel er aanzienlijke inspanningen zijn geleverd, is het absoluut noodzakelijk om de ondersteuningsmechanismen te versterken, zowel op hiërarchisch niveau als tussen collega's, teneinde de risico's die inherent zijn aan de vrijheidsberoving beter te begrijpen. Een grotere waakzaamheid en een nauwgezet beheer van de "kleine risico's" die zich gedurende het hele proces ophopen, behoren tot de kritieke factoren om de veiligheid te garanderen, niet alleen van de personen die van hun vrijheid zijn beroofd, maar ook van degenen die instaan voor hun toezicht.

Synthese van de geïdentificeerde risico's en aanbeveling

Geïdentificeerde risico's

106. Het onderzoek heeft 8 risicofactoren van politionele aard naar voren gebracht die inherent zijn aan de vrijheidsberoving. Bovendien konden, in de marge van dit toezichtsonderzoek, dankzij de punctuele kennisname van verscheidene gerechtelijke dossiers met betrekking tot sterfgevallen in cellen, verschillende bijkomende risicofactoren worden geïdentificeerd die van invloed waren op de opvang van personen die van hun vrijheid waren beroofd door de diensten van de politie. Deze bijkomende factoren worden hieronder onder de punten 9 tot en met 13 vermeld. Deze 13 items[22] houden evenveel potentiële risico's in:

1. De veelheid aan betrokken personeelsleden die verantwoordelijk zijn voor de vrijheidsberovingen; wat *de facto* leidt tot een versnippering van de verantwoordelijkheden en tot rolverwarring onder de tussenkomende politieambtenaren (punt 40 van het onderzoek);
2. Het (al dan niet) systematisch medisch onderzoek tijdens vrijheidsberovingen (de zogenaamde "gezien en verzorgd"- of "gezien en onderzocht"-procedure) (punten 60 t.e.m. 65 van het onderzoek);
3. Het al dan niet verstrekken van behandelingen met medicijnen (dosering) aan personen die van hun vrijheid zijn beroofd (punt 66 van het onderzoek);
4. De opsporing van personen die onder invloed (drugs, alcohol, medicijnen) van hun vrijheid zijn beroofd (punten 51 t.e.m. 55 van het onderzoek);

.....

[22] Deze informatie werd op 27 april 2022 meegedeeld aan de parlementaire begeleidingscommissie.

5. De communicatie tussen de politieploegen die instaan voor de vrijheids-berovingen (vooral bij dienstwissels en overbrengingen) (punten 40 t.e.m. 41 en punten 72 t.e.m. 74 van het onderzoek);
6. De fysieke bewaking en/of de camerabewaking van personen die van hun vrijheid zijn beroofd binnen politiecellencomplexen (punten 87 t.e.m. 90 van het onderzoek);
7. Met betrekking tot de camerabewaking, kennis van het politiepersoneel en mogelijke technische tekortkomingen (bv. gezichtsveld van camerabeelden, interne klok defect, gebrek aan geluid, enz.) (punten 87 t.e.m. 90 van het onderzoek);
8. De omkadering door de officier met wachtdienst (OBP-OGP) (punten 76 t.e.m. 82 van het onderzoek);
9. De formele identificatie van personen die van hun vrijheid zijn beroofd door de politiediensten;
10. De EHBO-opleiding en het medisch materiaal in politiecellencomplexen;
11. De communicatie met de persoon die van zijn vrijheid is beroofd (met name het gebruik van dezelfde taal);
12. Het gebrek aan volledigheid, nauwkeurigheid en overeenstemming van het register van vrijheidsberovingen (logisch gevolg van de veelheid aan betrokken personeelsleden; punt 39 van het onderzoek);
13. Het niet bevestigen van de vrijheidsberoving of van de vrijlating (nagestreefd doel).

Aanbeveling

107. Met betrekking tot deze items is de enige echte aanbeveling voor elke politie-eenheid om een uitvoerige risicoanalyse te maken van haar eigen beheer van personen die van hun vrijheid zijn beroofd, afhankelijk van haar dagelijkse opdrachten, haar logistieke infrastructuur en haar operationele configuratie; mogelijkerwijs volgens dezelfde methodologische redenering als deze die gevolgd wordt op het vlak van genegotieerd beheer van de publieke ruimte[23].

.....

[23] *Cf.* Ministeriële omzendbrief OOP41 van 31 maart 2014 betreffende de operationalisering van het referentiekader CP4 over het genegotieerd beheer van de publieke ruimte n.a.v. gebeurtenissen die de openbare orde aanbelangen.

Lijst met afkortingen

BS	Belgisch Staatsblad
Calog	Administratief en logistiek kader
CP	Community Policing
CPT	Europees Comité ter voorkoming van foltering en onmenselijke of vernederende behandeling of bestraffing
DAB	Directie beveiliging van de federale politie
DRI	Directie van de politionele informatie en de ICT-middelen van de federale politie
EHBO	Eerste hulp bij ongevallen
FIRM	Federaal Instituut voor de bevordering van de rechten van de mens
ISLP	Integrated System for Local Police
MFO	Missions fédérales/Federale opdrachten
NPM	Nationaal preventiemechanisme
OBP	Officier van bestuurlijke politie
OGP	Officier van gerechtelijke politie
OOP	Openbare orde/Ordre public
OPCAT	Facultatief protocol bij het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing
RAC	Rijksadministratief Centrum
RIPLI	Computersysteem van de politiezone Brussel Hoofdstad/Elsene
WPA	Wet op het politieambt
WVH	Wet betreffende de voorlopige hechtenis